

23.01.18 en 20.02.18 CC M'echelen
16.02.18 en 23.03.18 CC Bilzen

Laat-Byzantijnse filosofen

Over het West-Romeinse Rijk weten we best veel. Des te minder over het Oost-Romeinse Rijk, het zgn. Byzantijnse Rijk. Het heeft wel meer dan 1000 jaar voortbestaan na de val van het West-Romeinse Rijk! Onder druk van de christelijke keizer en de Orthodoxe Kerk konden filosofen niet zomaar filosoferen. Maar toch. Contacten met de Islamitische cultuur, die veel teksten van de Klassieke Oudheid in vertaling bezaten, brachten met zich mee dat hun kennis verder strekte dan de West-Europese cultuur achteraf. Zover zelfs dat filosofen uit het late Byzantijnse Rijk, na 1350 dus, de humanistische Renaissance in Italië uitlokten. Filosofen als Plethon en Bessarion staan hierbij centraal. Als verwoed verzamelden humanisten, met Petrarca als boegbeeld, uit de stadstaten Firenze, Mantua, Genua, Venetië enz. onbekende maar gegeerde teksten van de Klassieke Oudheid. De gevolgen voor de verdere ontwikkeling van het oude Europa waren fenomenaal. Na een kort overzicht van de geschiedenis van het Byzantijnse Rijk bestuderen we enkele teksten van de laat-byzantijnse filosofen.

Feiten:

- Duur: > 1100 jaren
- > 80 keizer(innen), meesten o.k., een 7-tal top en een 5-tal abominabel
- Vrij geletterde bevolking en sowieso hogere klassen, incl. keizers
- Enorme rijkdom
- Constantinopel: 21 km lange en dikke muur
- Buffer tussen W en O
- Uitgeput o.m.
 - o door theologische geschillen
 - o kruistochten, o.m. 1204
 - o druk van vreemde volkeren: Perzen, Arabieren, Bulgaren
 - o genadeklap 1453 door Turken: Istanboel

-
- Constantijn (274-306-337)
 - Sympathie voor de goed georganiseerde christenen (10% v d bevolking)
 - 313 edict van Milaan: algemene godsdienstvrijheid
 -
 - v.u. humane geest / naastenliefde X-en:
 - verbod doden van slaven
 - brandmerken misdadigers
 - afschaffing kruisiging en gladiatorenspelen
 - opheffen boete voor celibatair leven
 - strenge wetten echtbreuk/concubinaat
 - 321: invoering zondag officieel
 - Teleurstelling m.b.t. verdeeldheid tussen X-en
 - Donatisten – Donatus (N-Afrika)
 - Meletiërs – Meletos (Egypte)
 - Arianen – Arius (Alexandrië):
 - God de Vader – eeuwig; Zoon niet
 - Zoon nadien geschapen t.b.v. verlossing
 - X-us eerder menselijk, kon zelfs zondigen
 - 325 concilie Nicea: homo-ousios – 1 substantie dus 1 natuur = puur ofte onscheidbaar → monofysieten ↔ Arius, Nestorius later
 - Paasfeest vastgelegd
 - Voorschriften celibaat
 - Zelfcastratie verboden
 - Wezenseenheid uitdrukkelijk bevestigd
 -
 - overlijden: iso-apostolus of 13^e apostel; eigenlijk meer!
 - Heilig verklaard door O, 21.04 met moeder Helena
 - Niet door W, want te veel wandaden
-
- ... Julianus (361-363): afgrijzen i.v.m. onderlinge ruzies x-en: *zelfs wilde dieren zijn niet zo agressief tegen mens als X-en tegenover elkaar ...*; overigens erg sober en 600.000 boeken; schaft X-dom als staatsgodsdienst af maar even later door opvolger Jovianus weer in ere hersteld!
- Valentinianus (+ 375) toegewijd x-en maar verdraagzaam t.o.v. heidenen
- Theodosius I (+395): streng orthodox
- Theodosius II (408-450)
 - Codex Theodosianus
 - 431 concilie van Efese: pro Nestorius e.v. Rome tegen cesaropapisme
 -
 - 451 concilie van Chalcedon: afkeuring monofysitisme maar wel X-us enig en volmaakt en onscheidbaar in 2 naturen = ORTHODOXIE ↔ Rome e.v. begrip patriarch die tevens keizer kroonde ↔ Rome

- Opflakking godsdiensttwisten → 484 Edict van Eenheid: verwatering Chalcedon → 1^e schisma
- Justinianus (...- 527-565) Theodora Ravenna
 - Ambitieuus >>>
 - Veroveringen: grote delen van het W maar behoud toch moeilijk
 - Reorganisatie wet: Codex Justinianus
 - 542: pest
 - Godsdienstpolitiek:
 - Toenadering Rome: Eenheidsedict afgeschaft
 - Sluiting Academie van Athene
 -
-
-

Geschiedenis bondige schets:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Byzantijnse_Rijk

- Keizer Diocletianus (vanaf 274) wilde het grote Rijk efficiënter besturen. Hij organiseerde kleinere provincies, zoals die aangeduid werden in de vorige alinea. Er kwamen ook twee hoofdkeizers, één in Italië en één in Constantinopel en twee onderkeizers, één in Trier en één in Sremska Mitrovica om met legers de bedreiging uit Midden-Europa tegen te gaan. Zelf koos hij Constantinopel en vond hij zichzelf iets belangrijker dan zijn westelijke ambtgenoot. De onderkeizers zouden t.z.t. de hoofdkeizers opvolgen. Dat detail heeft nooit goed gewerkt.
- Bij de overname van de politieke indeling door de kerk is in de aanwezigheid van de twee hoofdkeizers de basis gelegd voor de **rivaliteit** tussen de paus en de patriarch (opperbisschop O) als kopieën van de beide hoofdkeizers.
- 380: Theodosius 1 (de Grote) verheft christendom tot staatsgodsdienst
- 395: scheiding Oost- (O) en West-Romeinse (W) rijk met resp. Constantinopel en Ravenna als hoofdstad
- 410: Visigoten (Alarik) plundert Rome
- 455: Vandalen plunderen Rome
- 476: keizer afgezet en Odoacer aan de macht: wordt erkend door O én bondgenoten
- 493: Theodorik sticht Ostrogotisch rijk met Ravenna als hoofdstad
- 553: herovering Italië door keizer Justinianus (527-565); overigens ook Spanje op de Visigoten en Afrika op de Vandalen
- 565: O alles weer kwijt m.u.v. Ravenna, Rome, Apulië, Calabrië en Sicilië
- 632: na overlijden Mohammed expansie door sultanaten: reductie O tot Griekenland en Klein-Azië
-
- W valt uiteen in Longobarden – Italië, Franken in Gallië, Visigoten – Spanje
- Expansie Arabieren gestuit in 717 bij Poitiers en 732 bij Constantinopel, wel *mare nostrum* verbroken
-
- Overgang ideeëngoed W naar O Romeinse Rijk erg organisch

- Van de traditie van keizer Augustus (de Verhevene) naar die van keizer Diocletianus¹ (284-305) waarbij de keizer als bovenaards wezen, dus goddelijke status, wordt benaderd. Blijft hoofd c.q. goddelijke heerser van het religieus leven; met de scheiding van W en O gaat deze visie ook mee naar het O.
- Aldus paradox: in W is paus hoofd van de Kerk en daarnaast is er de wereldlijke heerser die bij de val van het W geen Romeinse roots heeft e.v. 2-zwaardentheorie
- Deze Romeinse wereldlijke heerser zit v.a. 330 in Byzantium, v.a. 337, bij dood Constantijn, omgedoopt tot Constantinopel! De orthodoxe kerk neemt als vanzelfsprekend als hoofd van deze kerk het Romeins staatshoofd en stelt wel een patriarch (opperbisschop) aan, die verantwoording verschuldigd is aan de goddelijke keizer (v.a. 7^e eeuw Basileus² = Koning): tricky 3-hoeksverhouding.
- Maar tegelijk het begrip ORTHODOX: de Oosterse kerk neemt vanuit de geschiedenis als vanzelfsprekend de eerste oude kernideeën over van de 1^e eeuwen en blijft daar aan vasthangen vs. de nieuwe andere Westerse kerk die gaandeweg allerlei veranderingen bedenkt / betheologiseert – en stilaan minder Romeins wordt - die door de Oosterse kerk niet zomaar worden aanvaard; daarnaast gedraagt de Westerse kerk, met de paus als hoogste geestelijk gezag (dus niet meer de keizer) zich nogal hooghartig op: zij vindt dat de patriarch van het Oosten in feite ondergeschikt is aan haar; maar de patriarch voelt dat niet zo aan, hij is ondergeschikt aan de keizer (van Constantinopel) zijnde een logisch gevolg dat ooit – toen W en O nog een eenheid vormden - de keizer een hoogste goddelijke functie bekleedde
- De scheiding O en W betekende ook culturele verschillende belevingen:
 - o Het W was Latijns en verloor daardoor Griekse kennis; bij vertalingen werd vaak vernoemd: Greco est, non legitur (tekst is Grieks, niet vertaal- leesbaar)
 - o Het O daarentegen werd sinds ... Grieks en daardoor bleef men Plato enz. lezen
- Toen Petrarca in de vroegrenaissance enorm belangstelling toonde voor de klassieke oudheid betrof het vooral Cicero e.a. Latijnse teksten/schrijvers: die handelden over natuurfilosofie, ethiek en recht; zijn wereld kende wel Vergilius maar niet Homeros, want Grieks
- Toch kreeg men stilaan in Italië in de gaten dat men beter de originele teksten kon lezen, en die waren in het Grieks; aldus ontstond grote belangstelling voor het Grieks en de behoefte aan leraren Grieks steeg, maar die waren er niet in Italië! Dit veranderde na de val van Constantinopel in 1453, want daarna, maar ook reeds ruim daarvoor, veel ... asiel-leraren en die kenden Grieks en hadden veel boeken mee, d.w.z. meer ethiek en zo spreken we nu van de humanisten
- Plethon vooral belangrijk als Plato
- Bessarion stimuleert enorm boekenzoektocht (à la Petrarca): zoek in kloosters!

¹ T.g.v. bedreigde grenzen waren v.a. 3e eeuw grote legers nodig en aldus nam de macht van de zgn. soldatenkeizers toe; zelfs ontwikkeling naar totalitaire staat met absolute monarchie.

² Onder keizer Heraclius (610-641) wordt Grieks officiële voertaal in het Byzantijnse rijk.

- Keizer verordonneert: overal alle afbeeldingen weg: uitstroom naar elders
-
- Zoon Constantijn V (741-775) nog erger iconoclast:
 - ernstige vervolgingen, haast pathologisch;
 - 754 concilie
 - (332 bisschoppen): *X-us a-perigraptos* = niet weer te geven
 - Sluit unief; veel vluchtelingen
- 787: keizerin Iréne: tijdelijk toestaan en 2e concilie Nicea: beelden legitimeren in de zin van beelden wel vereren maar niet aanbidden
- Dan 3 keizers iconoclast en felle uitroeiing iconoclasten (+ veel grondgebied verloren)
- 2e golf: keizer Theofilos -clast (+842) / keizerin Theodora -fiel (+856)!!
 - Theofilos sterft veel eerder
 - o.i.v. 2^e conc. Nicea 842: definitief (v.a. 845) wel beelden (dus herstel orthodoxie) en sindsdien jaarlijks 13 maart herdenking!
- Bevestiging 787 conc. Nicea: iconenverering ja: alle beelden maar mag niet aanbeden worden – afgoderij;
- Johannes van Damascus (676-749) [Johannes Damascenus - Wikipedia](#)
 - Veel polemische werken o.m. tegen iconoclasten
 - Boekwerk: Bron van Kennis, en veel meer
 - Rol in literaire opleving nalatenschap antieken
 - Zie wiki voor verdere interessante info
-

SCHISMA 863 van Fotius (810-891)

- Erg intelligente geleerde https://nl.wikipedia.org/wiki/Photius_I
- Gaat verder in de lijn van Joh.v.Dam.: behoud antieke Griekse literatuur en maar kopiëren ... goddank!
- Maar ...
- werd ‘gecharterd’ om op te komen voor iconofielen: benoeming patriarch nogal politieke gedoe (want conservatieve orthodoxe iconoclast patriarch Ignatius werd afgezet door keizer, maar paus niet akkoord) maar tegelijk rijzende ster bij het volk
- Paus in de ruzie betrokken en excommuniceert Fotios en keizer die op hun beurt in hun concilie van 867 de paus afzetten.
- Conclusie: samen met het 1^e schisma van 485-530 is dit het 2^e schisma en het definitieve schisma zou komen 1054

Filosofische achtergronden/fundamenten:

- Kernpunt: niet de afbeelding zelf, maar alleen diegene die ‘erachter’zat, werd aanbeden m.a.w. een beeld verwijst naar de gods-*idee* = realiteit:
 - schaduw van de mens is verschillend van de mens (Platoons)
 - afspiegeling van essenties (transcendent)
- beeld = gelijkenis, toont iets, afgeleide van essentie, schaduw (zo kan een plaatje bv. niet denken, niet zijn, niet bewegen ...); overigens: de Zoon is ook niet de Vader

- dus: beeld mag geëerd worden, maar niet als werkelijk ding, dus ze creëren geen nieuw geloof
- dus: God schilderen kan niet want onlichamelijk en ϵ , máár wel X-us = mens geworden enz. Johannes geeft een lijst van wat wel aanbeden mag worden waarin hij stelt:
 - o beeld mag ook geuit worden in woord, kleur, boeken, schilderijen
 - o ook geestelijke zaken die eindig zijn \leftrightarrow ϵ zijn engelen, ziel, demonen
 - o ook heiligenafbeeldingen en -relikwieën, want als X-us mag, dan ook ...
 - o
- Dus: verering (proscuneisis) mag, want beeld gaat naar het oerbeeld want
- Proscuneisis is teken van
 - o Onderwerping
 - o Nederigheid
 - o Respect voor heiligen
 - zijn ook doorgeefluik naar X-us en God
 - zijn boeken voor ongeletterden
 - voor de ogen: plaatjesreligie
 - o
- Houding iconodoul is van: gun X-us dat, gun de heiligen dat ...+ de simpele van geest
 - ↑→ iconoclast wordt bekeken als niet vroom, duivelsaanhanger ...
-

1201-1204 4^e +tocht: Constantinopel in W handen

1261 terug Byzantijns

1274 eenheid W en O kerk formeel vastgelegd

- Primaat paus erkend
- Bestaan vagevuur erkend
- Ongedesemd brood erkend
- Opname filioque erkend (O!)
-

Maar steeds *grootse* tegenstand: liever de ondergang van keizerrijk dan aanranding zuiverheid orthodoxe geloof en later 1452 liever dan tulband dan kardinaalsmuts

Het hesychasme

- Navelstaarders
- Barlaam tegen vs Palamas pro
- Aldus 1341 concilie en o.k. enz.enz.

Palaiologische Renaissance v.a. 1300 tot 1453 maar gaandeweg wegens territoriumverlies noodgedwongen veel asiel naar Italië en aldus kruisbestuiving (heeft de wereld veranderd en gevoerd naar Verlichting enz.)

- Zelfbewustzijn stijgt: i.p.v. Romaioi nu Hellenen (vóór- Hellenistische periode)
- Enorme literaire productie in Attisch!!! Dode taal
 - o Historiografie: 3
 - o Epistolografie
 - o Retorische toespraken
 - o Jambische poëzie
 - o Hagiografieën
 - o Woordenboeken, encyclopedieën
 - o Theologische traktaten en polemieken
 - o Commentaren op vroegere dichters en tragedieschrijvers
 - o Vertalingen uit Latijn naar Grieks o.m. van Thomas
 - o Natuurwetenschappen: wiskunde, geneeskunde, astronomie
 - o GEVOLG: wegens gaandeweg asiel, Griekse taal in Italië en later heel Europa
- 150 letterkundigen ... en ondersteuners 1000-den
- Over beeldende kunst nog niet gesproken!
- J
-

1430 Thessaloniki (2^e stad) valt

1438 concilie Ferrara, later – wegens pest – naar Florence en pak problemen

- Verhouding paus – patriarch
- Leiding concilie: paus of keizer
- Keizer grondloos op troon
- Vasthouden ORR aan kerkvaders 3e 4e eeuw die zichzelf al tegenspraken
- Begripsverwarring latijn – grieks: bv. substantie vs. ousia
- Voertaal Latijn, want meesten W
- ORR verre van homogeen (700 deelnemers)
- Hereniging werd doorgedreven: roomsen filioque niet alleen *uit* maar *ook door* (dus *én*) de Zoon enz.
- 1439 eindverslag: in dom van Firenze (orig. docu in bib Firenze)

Maar terug in Const.: ontvangst bij bevolking en patriarchen erg - - - en zelfs schisma in O

Paus wel belofte nagekomen om +tocht te ondernemen maar werd mislukking 1444 en 1448

Slag Lepanto – Philip II 1582 Turken verslagen

Slag Wenen 17.. definitief verslagen

PLETHON (George Gemistos) (Const. 1355- Mystras 1452)

[Georgios Gemistos Plethon - Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Georgios_Gemistos_Plethon)

https://en.wikipedia.org/wiki/Gemistus_Pletho

<https://archive.org/details/plthontraitdesl00pellgoog>

foto / Ficino

boek: traités des lois

https://archive.org/stream/plthontraitdesl00pellgoog#page/n17/mode/2up_v.a p.112

<http://orthochristian.com/96040.html>

A Sermon on the Fourth Ecumenical Council

- 15 1367: bezoek W- Europa n.a.v. reis v keizer Joh. V om steun te zoeken bij de paus
 - o 1399: 2e keizerlijke steunzoekende reis: Manuel II bereist heel Europa
 - o 1438: 3e ...: Joh. VIII i.v.m. Concilie Ferrara – Firenze en Plethon mag meegaan, ook al is hij seculier (heiden)
 - o
- Bestudeert Plato én moslim-geleerden in Edirne (dus Turkije)
- Bewondering Plato >>> maar verwijt van ketterij ORR; keizer M II eerder zalvend
- V.u. Plato's *Staat* schrijft hij een pamflet naar keizer: ORR in gevaar, organiseer je staat ter voorbereiding van ondergang in alle rechtvaardigheid, aldus cfr. Plato:
 - o Land geregeerd door goed gevormde bestuurders, zegge filosofen, dus geen democratie, oligarchie, aristocratie maar wel monarchie met verantwoordelijkheidsgevoel voor allen, ook armen → dus rechtsstaat
 - o Alleen landheer als je je land bewerkt/ontgint
 - o Stelt belastinghervorming voor:
 - Soldaat geen belasting
 - Kwijtschelding schulden boeren t.v.v. landontginning en voedsel
 - Kloosters flink belasten (doen immers niets, efficiëntie verlies) en er zijn er veel! Zeker geen staatssteun
 - Rijke ambtenaren ook belasten
 -
 - o Economisch moet Morea (nu Peloponnesos) zelfvoorzienend zijn
 - o Luxegoederen indammen want slecht voor deviezen
 - o Wel ruilhandel
 - o Ambassadeur kwetsbare positie maar heeft wel omkoopgeld nodig
 - o Conclusie: nogal protectionistisch
 - o Is wel 1^e filo die er zo over denkt, dus Plato toepassend en dat uitwerkt voor zijn tijdsgewricht
 - o
- Diplomatieke missie van 1438: een delegatie van geleerden met hun cultuur van eten en kleding: nooit gezien → sloeg als een bom in

- Maar nog meer: men kende Plato niet⁵, noch Grieks (wel al in Firenze 1^e leerstoel Grieks in 1396): de Europese intellectueel ruikt een schat aan teksten
- Plethon (dan zowat 75-80 jaar) geeft talrijke lezingen, colleges en vormt leraren: heet al met al directe invloed uitgeoefend voor de studie van Plato in WRR
- Erg gewaardeerd en beroemd
- *De Differentiis* handelend over het verschil tussen Aristoteles en Plato
- Zowel WRR- als ORR-kerk waren nogal Aristotelisch (genaamd *De Filosoof* sinds de ME) gericht maar sinds Plethon kwam deze zienswijze in vraag omdat Plethon Plato superieur aan Aristoteles vooropstelde: aldus ontstond een academisch gevecht ten tijde van het concilie van 1438; later werd deze discussie verder uitgesponnen waarbij het platonisme, zeker in Italië, heel veel terrein won (want ook door leerling Bessarion voortgezet).
 - o Plato's visie op God is dat God de Schepper is van elk intelligibele en afzonderlijke substantie (ousios) en van het gehele universum
 - o Bij Ari is God het einde en uiteindelijke oorzaak van beweging
 - o Dat is God niet waard: einde van de existentie en de essentie maar alleen de uiteindelijke beweging
 - o Verder heft Ari het over allerlei diertjes en plantjes die causaal wel in de tijd verbonden zijn en tegelijk is het universum eeuwig en oneindig en toch geen schepper
 - o Ook problemen met metafysische astronomie van Ari
 - o Plethon lijkt Plato's conceptie van God dichter cq. consistenter bij die van de X-lijke visie te zien dan van die van Ari bij de X-lijke; hierin zagen zijn orthodoxe tegenstanders te veel heterodoxy dan orthodoxy! Let op: de X-en weet nog niet dat neo-Plato door Augustinus is gerecupereerd!
- *Boox of Laws* pas na zijn dood bekend en vele tegenstanders vonden hierin bevestiging van heterodoxie
 - o Pedigree: prinses Theodora – Morea vond een manuscript ervan, wist er geen raad mee en stuurt het naar patriarch Gennadios II, felle tegenstander van Plethon, voor advies terzake. Deze stuurt het terug naar Theodora met het advies het manuscript te vernietigen. Dat doet ze niet (Plethon is te achtenswaardig om zo maar vernietigen) maar inmiddels wordt Morea ingepalmd door de Turken. Theodora vlucht naar Constantinopel en geeft het manuscript aan Gennadios. Deze verbrandt het boek in 1460. Tegelijk schrijft hij een brief aan de exarch Jozef waarin hij a.h.w. een korte samenvatting van dit manuscript geeft. M.a.w. we hebben er 'iets' van.
 - o Daarnaast verzamelde Bessarion al te graag veel teksten van zijn leraar. Na zijn dood schonk hij heel zijn bibliotheek aan de bib van San Marco – Venetië. Via andere werken van Plethon vond men ook een samenvatting van *The Book of Laws* van Plethon met de volgende doctrines (zonder argumenten erbij):
Aangaande goden:

⁵ Wel min of meer de *Timaeus*, *Meno*, *Phaedo*, *Apology*, *Crito* en *Phaedrus*;

- Er zijn goden: Zeus, Poseidon, Olympische goden enz.
- Deze goden zijn voor ons, maar ook voor zichzelf
- Deze goden zijn niet verantwoordelijk voor al het kwade, ook niet naar het universum toe, en ook niet naar de mens toe
- Hun lot wordt bepaald door het beste

Aangaande het universum:

- Het universum is eeuwig, geschapen door Zeus, niet in tijd begonnen noch eindigend
- Het universum is een eenheid
- Er is gestreefd naar het beste mogelijke: eenmaal gemaakt diende er niet meer afgenomen noch bijgevoegd
- Alles zal ook ongestoord bewaard worden

Aangaande de ziel:

- De ziel is onsterfelijk (te vgl. met de goden)
 - De ziel verblijft in het universum
 - De ziel wordt gezonden naar een sterfelijk lichaam in harmonie met het universum
 - Het goede is in ons (immers we zijn gebonden aan de goden)
 - Ons geluk bevindt zich in ons onsterfelijk deel
- Plethon ziet God als suprême soeverein én schepper (Ari niet!): dus God is afgescheiden van het universum voor wie Hij uiteindelijk wel verantwoordelijk is.
 - Plethon gaat wel deels mee met de X-lijke lijn maar hij heeft ook esoterische doctrines en verdedigt in zijn teksten, als seculier – heidens denker, zijn heterodoxie

Belang / invloed van Plethon:

- Belangrijke historische figuur in de verspreiding van het Griekse taal en teksten
- Initieert een revival van de oude Griekse wereld
- Na zijn dood betiteld als *Prins tussen de filosofen van zijn tijd*;
- Zijn beroemde student Bessarion (is kardinaal geworden in WRR) blijft hem steunen, niettegenstaande controversiële stellingnames
- Theologische instructie was iets voor monniken
- In 19^e eeuw verschijnt Plethon terug in het kader van het Grieks nationaal project:
 - 1921: onafhankelijkheidsverklaring Grieken t.o.v. Ottomanen
 - Plethons visie op Griekse identiteit legitimeerde de moderne staat Griekenland
 - Plethon leverde, als proto-Grieks nationalist, de missing link
- In 20e en 21e eeuw meer gerecupereerd in academisch kringen: publicaties verschijnen
- Zie o.m. <https://archive.org/details/plthontraitdes100pellgoog> boek: traités des lois 1858
-

BESSARION Basilios (1403 Trebizonde- 1472 Ravenna)

https://nl.wikipedia.org/wiki/Basilios_Bessarion

https://en.wikipedia.org/wiki/Basilios_Bessarion#References

- één v d vele leerlingen van Plethon
- één van de vele, in Italië en Europa-breed gegeerde, geëmigreerde asiel-vluchtelingen: zij krijgen veelal goede jobs
- zo ook Bessarion: bekeert zich tot katholiek (zoals zovelen) en wordt uiteindelijk nog kardinaal en zelfs genomineerd voor paus
- Bessarion >>> invloed:
 - o Helpt (intellectuele) bannelingen
 - o Organiseert academies
 - o Verzamelt grootste bib van wereld

Mogelijks speelde Bessarion de grootste rol in het verspreiden van Plethon's filosofie

-

Botticelli's *La Primavera* 1483 en de kring van Ficino

- Wat vreemde eend in de bijt (tussenvorm goddelijke en vakmanschilder)
- Veel geschilderd in Florence maar ook in Rome (Sixtijnse kapel)
- Behoort tot de kring van Ficino en kent dus teksten, theorie
- Ficino's *De Amore*, zijnde commentaar op Plato's *Symposium* is sleutelwerk
- *La Primavera* in opdracht van neef van Fiero Lorenzo: jongeman, woont in villa, gaat huwen; pas publiek rond 1550
-

[Afbeeldingen van botticelli primavera ficino](https://en.wikipedia.org/wiki/Primavera_(painting))

[https://en.wikipedia.org/wiki/Primavera_\(painting\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Primavera_(painting))

Interpretaties 1:

- Gebaseerd op Ovidius' Metamorfosen
- Liefde is schoonheidservaring: prikkel die op harmonische wijze tot stand komt
 - o Gemoed ratio g-R hoofd naar boven ziel, geest
 - o Lich. bevalligheid kleuren g-M kijkt oog
 - o Tonen muzikale g-L oor bloot klank
- En de andere zintuigen?
 - o Reuk handen in bloemen wel zinnelijker, aardser vormen
 - o Smaak takje uit mond wel goed, nuttig, want is basaal
 - o Tastzin Zephyr (nogal driftig) nodig: verwekt leven
-

Interpretaties 2: gaat nog verder

- val van de ziel in 4 fasen: oorsprong ziel ligt boven; ziel valt naar aarde maar wordt teruggehaald (emanatietheorie)
- 1. Engelen geest: eerst het Ene, geen veel
- 2. Verstand ziel:
- 3. Mening wanorde
- 4. Natuur voedend: ziel aandrijven om te leven, dus natuur voedsel nodig
-

De goddelijke vervoering:

1. Dichter muze ziel in lichaam: wordt veelheid
2. Mysterie Dionysos gaat om rituelen: terug aandacht op Ene Flora
3. Profeten Apollo doet voorspelling in kunst en ziel ziet dat r-G
4. Hartstocht, liefde Venus ziel nu eenheid plots terugkeer naar Ene
 - o Amor richt pijl naar g-M gericht op Hermes (bemiddeling door Amor en blik): aldus belangrijkste vervoering is liefde Venus in midden

Neoplatonisme → hemels

Plotinus (204-270) **neoplatonisch** bij uitstek: teruggaan op Plato maar ook op Aristoteles en de stoïcijnen. Is bekend om zijn **emanatietheorie**, beschreven in de Enneaden. De volheid en schoonheid van God borrelt over de aarde heen. De mens als eerste en daarna dieren, planten, gesteenten. De hiervoor dankbare mens offert dat alles graag terug. In de gesteenten vindt hij edele want gekleurde diamanten enz. Een signaal van God dat hij tempels wenst die gekleurd en daarom beschilderd worden. Het spreekt ook vanzelf dat de stem die de 'man' gekregen heeft gebruikt wordt om terug naar God toe te zingen (instrumenten minder waard, ook vrouw ~ castraatcultus); Abt Suger verheerlijkt middeleeuwse glasramen waar alleen goddelijk licht doorheen komt, liefst rechtstreeks tijdens de misviering op de opgeheven hostie ~ epifanie (zinsverbijstering)

Proclus (412-485)

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Proclus_\(filosoof\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Proclus_(filosoof))

NL

<https://en.wikipedia.org/wiki/Proclus>

E

Augustinus (335-430)

- invloedrijkste kerkvader: legt basis van christelijk geloof en filosofie
- *Als ik me vergis, ben ik* → innerlijke zekerheid van het bewustzijn is waarheid, dus kenmogelijkheid (geen scepticisme); hoe verder? zelfkennis door gerichtheid op God: van binnenuit stijgt je op naar God: **interiorisatie** en **illuminatie** (een gave Gods, onafhankelijk van zintuiglijke ervaring)
- Tijd: verleden herinnering
nu wat je nu waarneemt / voltrekking
toekomst verwachting

brengt versplintering

aldus: de mens is een tijdelijk wezen in verhouding tot de eeuwige waarheid

- mens is ziel – het voornaamste en met verstand begaafd - en lichaam,
- ethiek: liefde = wil, streven naar gelukzaligheid wel steeds vervuld van God. Daarom geen morele wet nodig; als de mens fout/kwaad gaat dan komt dat door de erfzonde d.w.z. de mens zich hiervan niet op eigen kracht kan bevrijden, alleen door de genade Gods = sola gratia → Luther: sola fide, sola scriptura. Aldus: uitverkiezing door God # predestinatie = voorbestemdheid
- werken:
Belijdenissen *Confessiones*

Boeiende monoloog met God; diepzinnig, openhartig, ook over eigen tekortkomingen.

Verweerschrift (apologie) tegen de stelling dat het christendom aan de basis ligt van de ondergang van het Romeinse rijk. Tevens een grandioos overzicht van de geschiedenis van de mensheid waarin het onderscheid wordt gemaakt tussen de *Godsstaat en het aardse rijk*, hieruit de 2-zwaardentheorie.

... de aardse staat op zelfliefde, die in godsverachting culmineert, de hemelse staat op liefde tot god, die zich tot zelfverachting verheft ... hier liggen de kiemen van ascese, mystiek, ontkenning genot; niet zo door Augustinus bedoelt maar wel zo tijdens de middeleeuwen geïnterpreteerd/ingevuld.

Over de vrije wilskeuze

Doordat de mens zelf vrij kan kiezen, richt hij zich soms verkeerd hem wordt hij oorzaak van het kwaad dat hij aanricht en dat hem treft.

Byzantijnse kunst:

- Referentie was Vitruvius: nabootsing werkelijkheid, realisme voorop, natuurgetrouw door o.m. contrapost
- Maar o.i.v. Syrië, Perzië, Egypte smaakverandering en bewust zoeken naar alternatieven om het goddelijke, het verhevene te benadrukken/versterken
- Aldus:
 1. vlakke, niet-plastische figuren met sprekende ogen, frontaliteit en plechtige rust
 2. lange smalle figuren met kleine voeten en kleine hoofden met grote ogen, onbeweeglijk, tijd en ruimteloos
-
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Suda> 10^e eeuws

"De God van de bijbel keurt genocide goed!"

"De kerkgeschiedenis: toch een verhaal van inquisitie, heilige oorlogen en machtsmisbruik?"

"Hoe kan je nu geloven in een persoonlijke God?"

"De morele geboden van de kerk zijn zo wereldvreemd..."

"De kerk is zo onbarmhartig: dat is toch in tegenspraak met haar boodschap?"